

80-LETNICA INŠTITUTA ZA NARODNOSTNA VPRAŠANJA V LJUBLJANI

Začetki delovanja raziskovalne ustanove, ki danes nosi ime **Inštitut za narodnostna vprašanja v Ljubljani** (INV), segajo v prvo četrtino dvajsetega stoletja. Visoka okrogla obletnica že sama po sebi vzbuja spoštovanje, še toliko bolj, če je napolnjena z vsebinami in dosežki, ki so ključnega pomena za razvoj naroda in za njegovo dosedanje zgodovinsko pot. Raziskovanja Inštituta za narodnostna vprašanja so namreč ves čas posvečena bivanjskim vprašanjem slovenskega naroda in vprašanjem njegovega sobivanja z drugimi skupnostmi, in sicer znotraj slovenske države ter zunaj nje.

Izsledki teh raziskav so bili in so v dobršni meri vtankani v slovensko državno politiko. Slovenska politika se je na njih naslanjala in iz njih črpala tudi pri uveljavljanju svojih stališč in interesov na evropski in svetovni sceni: Raziskovanja sodelavcev Inštituta za narodnostna vprašanja, notranjih in zunanjih, so pomembno prispevala k oblikovanju standardov varovanja in pospeševanja pravic narodnih manjšin na univerzalni in regionalni ravni. Njihovo znanje je vtakano v številne dokumente o človekovih pravicah na različnih področjih: izobraževanju, kulturi, medijih, jeziku itd. O tem priča vrsta vsebinskih zadolžitev, ki so bile Inštitutu za narodnostna vprašanja zaupane v njegovi raziskovalni zgodovini od prvega seminarja Organizacije Združenih narodov na temo narodnih manjšin leta 1965 preko kongresa manjšin leta 1974 v Trstu in konference OECD **Vzgoja in izobraževanje v večkulturnih družbah** do aktualnega Mednarodnega centra za medetnične odnose in manjšine v Jugovzhodni Evropi, če jih omenim samo nekaj.

Premišljanja in raziskovanja ne le položaja narodnih manjšin, čemur se je Inštitut prvenstveno posvečal v zgodnjih obdobjih, temveč tudi vprašanj sobivanja različnih etnij, segajo v daljna šestdeseta leta. Že takrat je njegovo delo odzvanjalo v širšem evropskem prostoru. Strokovnjake iz vrst tako imenovanih evropskih ljudstev, Kataloncev, Valižanov, Škotov, je pritegovala slovenska izkušnja življenja v večnarodnostni državni združbi ter slovenska percepcija potreb manjšinskih narodnih skupnosti. V slovenski izkušnji so iskali smernice za oblikovanje lastnih modelov. Zanimalo jih je, na primer, urejanje etničnih in jezikovnih razmerij na ravni federacije in znotraj republik, model dvojezične vzgoje in izobraževanja je bil deležen posebne pozornosti in – kako aktualno to zveni – slovenske izkušnje z vidno dvojezičnostjo vključno s topografskimi napisi so želeli preizkusiti na svojih območjih.

Koncepti kulturnega pluralizma in večjezičnosti, ki jih Evropska zveza izpostavlja kot temeljne kamne v svoji zgradbi, imajo torej v Sloveniji dolgo tradicijo. Vgrajeni so v bivanjsko izkušnjo prebivalstva na jezikovno in etnično mešanih območjih, že več kot pol stoletja pa jih podpira dvojezični institucionalni sistem. Raziskave inštituta o medetničnih razmerjih in etnični identiteti ponujajo vedenje o delovanju tega sistema, predvsem pa o stališčih do etničnosti, kulture in jezika kot vrednot, opozarjajo na morebitne nevtrgalgične točke in zapolnjujejo bele lise v oblikovanju politike do tistih etnij v Sloveniji, katerih ustavna pravica do razvoja kulture in rabe svojega jezika (še) ni dorečena oziroma konkretizirana.

Inštitut, ki je na začetku svoje poti pozornost namenjal zlasti pripravam argumentacije za narodnoobrambno delovanje, torej vprašanju meja, položaju slovenske manjšine v tedanjih po 1. svetovni vojni nastalih državah in v tej luči tudi novonastalim manjšinam na ozemlju Slovenije, je v svoje raziskovanje vključeval vedno nova področja. Indikativno pa je, da se tematika meja ponovno pojavlja na repertoarju etničnih raziskav kot eminentna in aktualna tema, kljub tezi o izginjanju pomena meja, če že ne meja samih. Če je bila tematika v začetku pretežno v domeni raziskovanja zgodovinarjev, geografov, pravnikov in so se v raziskovanje le sporadično vključevali strokovnjaki drugih ved, se od zgodnjih šestdesetih let vse bolj intenzivno vključujejo stroke, kot so pedagogika, sociologija, politologija, etnologija, sociolingvistika, antropologija, itd. Danes so med sodelavci INV strokovnjaki s šestnajstih disciplinarnih področij, nadaljuje pa se večdesetletna praksa sodelovanja s strokovnjaki iz drugih raziskovalnih ustanov in univerz iz Slovenije in tujine. Ker etničnost in z njo povezani pojavi že po svoji naravi sodijo v raziskovalne domene različnih strokovnih in medstrokovnih disciplin, je treba poudariti tudi razvijanje metodologije večdisciplinarnega in meddisciplinarnega raziskovanja v sodelovanju s strokovnjaki drugih raziskovalnih ustanov.

INV je svojo visoko obletnico praznoval delovno. Tako je ob tej priložnosti v Prekmurju ponovno odprl raziskovalno izpostavo. V Lendavi, torej v samem osrčju čezmejne slovensko-avstrijsko-madžarsko-hrvaške regije, kjer prebivajo pripadniki različnih etnij, kjer že uspešno potekajo skupni projekti na drugih področjih, gospodarskem, turističnem, naj bi izpostava inštituta odigrala vlogo žarišča pri naboru raziskovalnih tem in sodelovanja strokovnjakov s celotnega območja na skupnih, tudi z evropskimi sredstvi podprtih projektih.

Osrednji slovesnosti je sledila znanstvena konferenca »Izzivi raziskovanja etničnosti in manjšin na začetku 21. stoletja«, usmerjena k temam, ki se kažejo kot aktualne za razvoj v prihodnosti. Pričujoča jubilejna številka revije *Razprave in gradivo* prinaša nekoliko dopolnjene prispevke s konference, ki je v treh tematskih sklopih – **Raziskovanje etničnih odnosov (etničnosti) in manjšin v sosednjih državah in svetu; Raziskovanje odnosov etničnosti in manjšin v RS in drugih nacionalnih prostorih, Manjšine danes in jutri: Dejavnik**

združevanja in razločevanja v Evropi in v svetu – obravnavala raziskovalni izplen in prihodnje raziskovalne načrte.

Raziskovalna bera INV kaže na verodostojno raziskovalno ustanovo z visoko usposobljenimi sodelavci, s sodobnim programom, za kar gre zahvala tudi kontinuiteti delovanja in prizadevanju več generacij strokovnjakov, ki so danes zaposleni na INV, na univerzah in drugih inštitutih oziroma so že sklenili svojo aktivno raziskovalno pot, pa kljub temu še vedno aktivno prispevajo k razvoju raziskovalne misli. Rezultati konference so pokazali, da so njegovi raziskovalni izsledki lahko koristni pri načrtovanju in uveljavljanju politike sobivanja in integracije različnih etnij v duhu evropskih norm.

Stvarnost, ki jo živimo, nas namreč opominja, da tovrstnim napovedim navkljub etnična tematika ni izginila z družbenega prizorišča. Nasprotno, etničnost ostaja ena od pomembnih sestavin človekove identitete. Prav zaradi njene manipulabilnosti in populistične priročnosti se ob različnem času in v različnih prostorih pojavlja kdaj v bolj kdaj v manj ostri luči. Neodvisna, znanstveno korektna presoja njene pojavnosti je pomemben prispevek razvijanju strategij sožitja in miru v družbi.

Zato sodelavcem INV ob visokem jubileju želim veliko svežih idej in čim več uresničenih načrtov, čim več posluha uporabnikov za bero, ki jo INV lahko ponudi, in da bi njihov znanstveni napor prinesel čim več zrnja in čim manj plev. Pa še na mnoga uspešna desetletja! Iskreno čestitam.

Dr. Albina Nečak Lük, red. prof. in znanstvena svetnica

Predsednica programskega odbora obeležitve

80-letnice Inštituta za narodnostna vprašanja